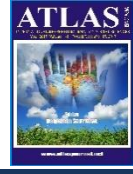

ATLAS INTERNATIONAL REFERRED JOURNAL ON SOCIAL SCIENCES

ISSN:2619-936X

Article Arrival Date: 10.10.2015

Published Date:15.12.2015

2015 / December

Vol 1, Issue:1

Pp:1-7

Disciplines: Areas of Social Studies Sciences (Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences)

“SİNEKLİ BAKKAL” (Halide Edip ADIVAR) İLE “ALİ VE NİNO” (Yusuf Vezir ÇEMENZEMİNLİ)

ETHICAL BEHAVIORS IN THE PUBLIC ADMINISTRATION: A FIELD STUDY

Dr. Nigar NAĞIYEVA

Gazi Üniversitesi, nigarb28@hotmail.com, Ankara/Türkiye

ÖZET

On dokuzuncu yüzyılın sonu ve yirminci yüzyılın başları Türk Müslüman toplumunun siyasi ve toplumsal hayatında çok önemli bir dönemdir. Bu dönemde Osmanlı devletinde ve Rus Çarlığına bağlı Azerbaycan topraklarında batılılaşma ve Batı kökenli düşünce akınları etkili oldu. Batılılaşmayı yanlış anlayanlar, Doğu kültürünü muhafaza etmek isteyerek Batılılaşmanın karşısında yer alanların yanı sıra her iki kültürün sentezini yaşam biçimi olarak kabul edenler de vardı. Yanlış batılılaşma aydınları Batı ile Doğu'nun kültür, düşünce ve yaşam farkı düşündürmeğe başladı. Batı'dan alınan ve aslında Türk okurunu yabancı olduğu kültür ile tanıştıran roman aynı zamanda yanlış batılılaşmanın eleştirisi ve aydınların kültür sentezi hayalini gerçekleştirmek için kullanılan edebi bir türe dönüştü. Bu makalede Müslüman Türk toplumunun yaşadığı iki ayrı coğrafi mekânda; Osmanlı devletinde ve Azerbaycan'da aynı dönem yaşanan siyasi olaylar çerçevesinde Batılı- Doğulu ilişkisinin anlatıldığı 'Sinekli Bakkal' ile 'Ali ve Nino' romanlarını karşılaştıracamız.

Anahtar Sözcükler: Ali ve Nino, Sinekli Bakkal, Batılılaşma, Batı- Doğu, Kültür sentezi

ABSTRACT

The end of the nineteenth and the beginning of the twentieth centuries is a very important period in the political and social life of the Turkish Muslim society. During this period, westernization and flow of western thoughts prevailed in the Ottoman Empire and in the territory of Azerbaijan connected to the Russian Tsarism. Approach to the westernization was different – including those who misunderstood the westernization, and those who opposed to westernization trying to preserve eastern culture, as well as those who accepted the synthesis of both cultures as a lifestyle. False westernization intellectuals began to think about the difference between culture, thinking and the lifestyle of the West and the East. A novel taken from the West, which acquaints the Turkish reader with the foreign culture, has also turned into a literary genre used to criticize the false westernization and to realize the intellectuals' dream of synthesis of cultures. In this article, we will compare two novels – “The Clown and His Daughter” (Turkish: Sinekli Bakkal) and “Ali and Nino” describing the West-East relationships within the framework of the political events of the same period which have taken place in the Ottoman Empire and Azerbaijan – in two different geographical areas populated by Muslim Turkish community.

Key words: Ali and Nino, The Clown and His Daughter (Turkish: Sinekli Bakkal), Westernization, West-East, Synthesis of cultures

GİRİŞ

Yayınladığı yıllarda büyük ilgi uyandırmış olan “Sinekli Bakkal”, çoğu eleştirmen tarafından, Halide Edip'in olgunluk dönemi romanlarının en iyisi olarak nitelendirilir. Halide Edip bu eserini, İngiltere'de bulunduğu yıllarda kaleme almış ve ilk olarak “The Clown and His Doughter (Soytarı ve Kızı)” adıyla 1935'te İngilizce basımı yapılan eser, 1936 yılında kitap olarak yayınlanmıştır. Halide Edib, kendi ülkesinin maziye ait değerlerini, siyaset ve suçlamanın dışında, yabancı Batı kültürüyle karşılaştırır, hatta Türklüğün değerlerini daha da üstün bulur. Romanda işlenen en önemli değer unsuru, din ve musikedir. Bunun yanı sıra Türk halk sanatı olan Orta Oyunu'na da yer verilir. Halide Edip Adıvar, yıllar sonra yazdığı

Sinekli Bakkal'da ise dinci ideolojiye ağırlık verir ve sıkı bir din eğitimden geçmiş, hafız olmuş Rabia'yı adeta yeni Türk kimliğinin sembolü olarak sunar. Rabia'nın kişiliğinde, o yıllarda ve daha sonraki dönemde Türk aydınlarını çok işgal eden Doğu-Batı sorunsalı üzerine eğilmiştir ve Fethi Naci'nin belirttiği gibi "Akılcı Batıyı temsil eden Peregrini ile mistik Doğuyu temsil eden Rabia'yı evlendirerek" kolaycı bir çözüm getirir. (Timur, 2002, s. 71.). İkinci Abdulhamit devrinde İstanbul'da Sinekli Bakkal mahallesinde katı dindar olan İmam'ın kızı Emine, aynı mahalleden olan orta oyuncu Kız Tefvik'le kaçarak evlenir. Ancak kocasıyla anlaşamaz ve boşanır. Emine Tefvik'in sürgüne gönderilmesine neden olur. O, babasıyla beraber kızı Rabia'yı sert dini eğitimle yetiştirir. Güzel sesi olan Rabia hafız olur ve Selim Paşa'nın eşi Sabiha Hanım onu korumasına alır. Rabia Selim Paşa'nın konağında Mevlevi Vehbi Dede'den müzik dersleri alır ve İtalyan piyanist Peregrini ile tanışır. Bu sırada sürgünden dönen babasıyla tanışan Rabia annesi ile tartışarak Tefvik'in yanına taşınır ve hayatında yeni bir dönem başlar. Tefvik yönetime başkaldıran Genç Türklerden olan Selim Paşa'nın oğlu Hilmi'ye yardım ettiği için hapsedilir ve Şam'a sürgüne gönderilir. Bu arada Rabia, tüm İstanbul'da Kuran ve mevlit okumasıyla ünlenir ve Peregrini'nin sayesinde batı müziği ile tanışır. Zamanla Peregrini ile Rabia arasında duygusal bağ oluşur ve Peregrini İslam dinini kabul ederek Osman adıyla Rabia ile evlenir. Bu evlilikten bir çocukları olur. Romanın sonunda 1908 Meşrutiyet ilanıyla Tefvik sürgünden döner.

İlk defa 1937 yılında Viyana'da yayınlanan "Ali ve Nino", Leyla ile Mecnun, Romeo ve Juliet ya da Dr. Jivago ölçüsünde, klasik bir aşk hikâyesi olarak kabul edilir. 1970'lerde İngilizce olarak Amerika'da yayımlandığında hakkında, "Erich Segal'ın Aşk Hikâyesini gölgede bırakabilecek bir eser" diye yazılmıştı. Azerbaycan Türkü, Müslüman bir aristokrat genç olan Ali Han ile Gürcü, Hıristiyan bir prenses olan Nino'nun aşkının hikâyesi 1917–1918 yıllarında Bakû'de, 70 yıl sürecek Bolşevik işgalinin arifesinde geçer. (Çemenzeminli, 2005, s. 5.)

1970'li yılların başlarında Yusuf Vezir Çemenzeminli'nin "Ali ve Nino" isimli romanının yurt dışında bulunduğu haberi Bakû'de konuşulmaya başlandı. Romanın Kurban Said imzası ile basıldığı söyleniyordu. O yıllarda elde hiçbir kanıt ve belge olmadığı için, romanın gerçek yazarı ile ilgili bütün sorular cevapsız kaldı. (Çemenzeminli, 2005 , s. 313.) Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'ı içine alan Kafkas coğrafyasının acı ve tutkuyla yüklü, karmaşık atmosferini hakkıyla veren eser bugün Azerbaycan'da "milli roman" olarak görülüyor, Roman'ın ilk defa Almanca olarak Kurban Said müstear ismiyle yayınlanması kitabı daha da ilginç kılıyor. (Çemenzeminli, 2005 , s. 6.)

Romanın ilk kez 1930'lı yıllarda Batı Berlin'de bir kitapçının rafında Almanca nüshası bulunur. Fakat romanın dili üzerine yapılan araştırmalar Türkçe yazıldığını göstermektedir. "Ali ve Nino" ilk kez Viyana'da 1937 yılında basılmıştır. Kitap 26 farklı dile çevrilmiştir. Bazı araştırmacılar eserin Yahudi kökenli bir yazar tarafından yazıldığı iddiasındalar. Fakat 1971 yılında romanın Amerika'da basılmasından, Türk ve Azerbaycanlı araştırmacıların romanı tarihsel, toplumsal ve dil açısından incelemelerinden sonra Ali ve Nino'nun Azerbaycan edebiyatının gerçekçilik akını yazarlarından olan Yusuf Vezir Çemenzeminli'nin tarihi gerçeklikleri yansıtan, beşli olarak tasarladığı roman dizisinin üçüncü kitabı olduğu kanaatine vardılar. "Ali ve Nino" romanı Azerbaycan tarihi, milli kimliği, geleneği, siyasi ve toplumsal yapısı hakkında önemli bilgiler veren bir romandır. Romanın yazarı farklı kültürlerden ve dinlerden insanların bir arada yaşadığı Bakû'de Türk Müslüman Ali ile Hıristiyan Gürcü Nino'nun aşkıyla gelenekle modernliği, Doğu ile Batı'yı, İslam ve Hıristiyanlığı birleştirme çabasıdır. Azerbaycan'ın soylu bir ailesinin oğlu olan ve Rus İmparatorluğu'nun Bakû'deki Sosyal lisesinde okuyan Ali Han Şirvanşir, Kutsal Kraliçe Tamara lisesinde okuyan Gürcü kızı Nino'ya âşıktır. Mezun olduğu sene yaz tatilinde, Nino'yu görmek için Karabağ'a gider. Bu sırada Birinci Dünya Savaşının çıktığı ve

Rusya'nın da savaşa katıldığı haberi üzerine Nino ailesiyle beraber Bakû'ye döner. Azerbaycan için savaşıcağı günün yaklaştığını anlayan Ali, babasının tavsiyesini dinlemeyerek Rusya için savaşa gitmez. Savaş henüz Azerbaycan'dan uzaktadır. Ali ve Nino evlilik için ailelerini ikna ederler ve nişanlanırlar. Fakat Ali'ye dost gibi davranan ermeni Nakhararyan Nino'yu farklı kültür ve dinlerden oldukları için Ali ile mutlu olamayacağına ikna eder ve kaçar. Bu haberi duyan Ali peşlerinden gider ve yolda yakalayarak Nakhararyan'ı öldürür, fakat Nino'ya dokunmaz. Nakhararyan ailesinin ve devlet adamlarının onu araması üzerine Ali, Dağıstan dağlarında saklanmaya mecbur kalır. Kızgınlığına rağmen Nino'yu unutamaz. Bunu bilen Nino yanına gelir. Ali Nino'yu öldürmez ve onunla evlenir. Bir süre dağda yaşarlar ve Rus çarlığı devrildikten sonra Bakû'ye dönerler. Fakat Bakû'de Azerbaycan Türkleri ermeni ve Ruslarla şehirleri uğruna savaş verirler. Ali ve arkadaşları da bu mücadelenin içindedir. Fakat karşı taraf daha güçlüdür. Birçok akrabasını ve arkadaşlarını kaybeden Ali, babası ve eşiyile beraber Tahran'a amcasının yanına gider. Osmanlı ordusunun Azerbaycan'ı Rus-ermenî işgalinden kurtarmasından sonra Bakû'ye döner. Bu tarihte Azerbaycan'da Cumhuriyet kurulur ve Ali Dışişleri Nezaretinde Batı Avrupa Şubesi Ataşesi olur. 1920 yılında Azerbaycan'ı Rus Bolşevik ordusu işgal eder ve Azerbaycan Cumhuriyeti yıkılır. Nino'yu ve yeni doğan bebeklerini Tiflis'e gönderen Ali, romanda sık hatırlanan dedesinin yine Ruslar tarafından şehit edildiği Gence şehri yakınında savaşırken şehit olur.

"Sinekli Bakkal" romanı kişiler arasındaki zıtlık ve uyum açısından önemlidir. Romanın başından itibaren hep bir biriyle bir şekilde bağlı olan insanlar arasında zıtlık dikkat çeker. Bu, Emine ve Tevfik ilişkisinden başlar. Bir birinden farklı kişiliklere sahip iki insanın evliliği boşanmayla sonuçlanır. Selim paşa ve oğlu Hilmi arasındaki zıtlık da siyasi görüş ve kişilik çatışması açısından önemlidir. Dede Efendi'yle Peregrini arasındaki fark çatışma şeklinde değil, karşılıklı saygı çerçevesinde geçen sohbetlerde ortaya çıkar. Her ikisi de Rabia'nın çok sevdiği ve huzur bulduğu kişilerdir. Rabia ile Peregrini'nin kişiliklerindeki fark, Doğu ve Batı'nın kültür ve inanç farkı olarak ortaya çıkar. Romanın ana kahramanı Rabia'dır ve diğer tüm kişiler bir şekilde onunla bağlantılıdır. Bu kişilerden bazıları Rabia'nın kişiliğine ve düşüncelerine etkisi olan yakınları (Emine, İmam, Tevfik, Vehbi Dede, Peregrini), bir kısmı ise hayatında bazı değişikliklere neden olan veya yolunun sadece kesişip ayrıldığı kişilerdir.

Romanda İslamiyet'i ve dini musikiyi temsil eden asli şahıs Rabia'dır. Sanatkârlık kabiliyetini tevarüs ettiği babası Tevfik; sebat ve irade kuvvetini aldığı annesi Emine, İslamiyet'in katı ve korkutucu cephesini temsil eden dedesi İlhami Efendi; çocuktaki kabiliyeti geliştirip yumuşatan ve İslamiyet'in sevgiye dayanan ve İlhami Efendi'nin tanıttığından çok farklı bir din olduğunu Rabia'ya anlatan Mevlevî Vehbi Dede; çocuktaki olağanüstü musiki kabiliyetiyle büyülenen ve onu yetiştirmeği üzerine alan Zaptiye Nazırı Selim Paşa, karısı Sabiha Hanım; tamamıyla Batılı zevklere sahip olduğu halde Rabia'ya hayran olmaktan kendini alamayan oğulları Hilmi ve arkadaşları ile dostları, afroz edilmiş sabık bir papaz olan piyanist Peregrini Rabia'nın çevresini teşkil ederler.

Rabia'nın dostları olan, çeşitli çevrelere ve zevklere mensup bu şahıslar vasıtasıyla, İstibdat devri İstanbul'unun çeşitli semtleri ve problemleri romanda yer alır. (Enginün, 1995, s. 281.)

Romanda kişiler unsuru kullanılarak sadece Doğu ve Batı kültürü değil, İslami düşüncenin iki karşıt tarafı da karşılaştırılmıştır. İmam dinin katı kurallarıyla yaşar ve Rabia'yı bu şekilde büyütür, Vehbi Dede ise dinin tasavvufi, engin yanını yaşar, İslam'ın felsefesini anlar ve Rabia'yı da aydınlatmaya çalışır. İmam çevresindeki insanlara korku, Vehbi Dede ise huzur verir.

Bir Mevlevî şeyhi olan Vehbi Dede adeta romandaki tüm aşırı uçtaki insanları toparlayıcı bir işleve sahiptir. Batı kültürünün temsilcisi Peregrini gibi, eskiye karşı çıkan Selim Paşa'nın oğlu Hilmi ve Doğu'nun bağınaz korkutucu imamı Hacı İlhami Efendi, hatta Rabia Vehbi

Dede'nin ruhani kişiliğine hayrandır. Halide Edip'in Mevlevi Şeyhi Vehbi Dede karakterini yaratırken çocukluğunda Mevlevi olan anneannesi Nakiye Hanım'dan ve Mevlevi akrabalarından esinlendiği açıktır. (Ağbaba, 1997, s. 68.)

Yazar İmam Hacı Efendi'nin kişiliğinde dinsel bağına şiddetle çatar. Çünkü bunlar dinde şekilcidirler, para canlısıdır, yüreklerinde insan sevgisi yoktur, hutbelerinde cehennemi bol bol dağıtırlar, şeriat adı altında başkalarına yayamayacakları kötülük yoktur. (Kanbolat, 1986, s.53.)

Rabia'nın karakterinde bir birine zıt kişilik yönleri vardır. O, hem sevmeyi, hem de nefret etmeyi bilen Doğulu bir kadındır. Annesi gibi Rabia da, İmamın katı ve hoşgörüsüz dini terbiyesi ile yetişmiştir. “Başka çocuklar, o yaşta nasıl bayram salıncağı, kukla oyunu ile aşına iseler, Rabia da o kadar cennet ve cehennem denilen yerlere aşına” olur. “Kız cehennemden korktu, fakat imamın tarif ettiği cenneti de pek cazip bulmadı” şeklindeki ifadelerle onun daha baştan dedesinin din anlayışına karşı olduğu belirtilir. (Vural, 2002 , s. 74.)

Peregrini “Sinekli Bakkal” romanında batı kültürünü ve karakterini simgeleyen kişidir. Doğu'nun büyüme kapılmış İtalyan ve kiliseden kaçmış eski papaz olan Peregrini uzun yıllar İstanbul'da yaşadığından Türk ve İslam kültürü hakkında az çok bilgisi vardır. Onu İslam'ın felsefi yönü ve doğu müziği ilgilendirir. Rabia'yla evlenmek için İslam'ı kabul ederek Osman adını alır. Osman İslamiyet'i tanıdığı, öğrendiği için Müslüman olmaz. Sadece Rabia'ya olan büyük aşkı bu neticeyi doğurur. Birçok eleştirmenler Peregrini'nin romandaki kişiliğini önemli bulmazlar ve romanda Peregrini'ye fazla yer verilmediği görüşündeler. Peregrini'nin iç dünyasının ve iç çözümlerinin anlatımına fazla yer vermese de, yazar, Vehbi Dede'yle arasında geçen sohbetlerle, Rabia'ya karşı tutumuyla, Rabia'nın sevmediği dedesine bile gösterdiği hoşgörüyü ve geçmişinin kısa anlatımıyla Peregrini'nin kişiliğini ortaya koyar.

“Ali ve Nino” romanında ana kahraman Ali'dir. Romandaki tüm kişiler, olaylar ve çevre Ali'nin bakış açısından görülür. İslami düşünceye sahip ve dinine bağlı kişiler bu romanda da vardır. Sinekli Bakkal'da olduğu gibi “Ali ve Nino”da da kişiler arasında din, siyaset ve batılılaşma konusunda tartışmalar geçer. “Ali ve Nino”da toplumsal olaylar tarihi gerçekliği yansıttığından, anlatılan dönemde yaşamış bazı gerçek şahsiyetler de vardır.

Romanın ana kahramanı Ali kültürüne, dinine, milletine ve sevgisine bağlı Türk gencidir. Romanın başındayken sosyal lisenin üçüncü sınıfında okuyan Ali romanın sonunda yirmi dört yaşındayken şehit olur. Yaşına göre cesur, zeki ve olgun olan Ali bazen bağlı olduğu gelenekleri kırmayı da başarır. O, iyi terbiye almıştır ve Türk İslam ailesinin davranış ve konuşma adaplarına sahiptir. Ali'nin kişiliği insanlar ve olaylar hakkında düşünceleriyle çözülür. İslam kültürü ve Türk gelenekleriyle yetiştirilen Ali, Hıristiyan Gürcü Nino'ya olan aşkı nedeniyle çelişkili duygular içindedir. O, kendi kültürüne hayrandır, İslam Dininin Şia mezhebine bağlıdır, milletin kahramanlık tarihiyle gurur duyar, fakat farklı bir kültür ve dinden olan Nino'yu vazgeçmeyecek kadar sever. Nino'nun başka dinden olması fazla sorun yaratmaz. Bunu din bilgisine güvendiği Seyit Mustafa'dan öğrenen Ali sevinir. “Sinekli Bakkal”da Peregrini'den farklı olarak “Ali ve Nino”da Nino'nun Müslüman biriyle evlenmesi için İslam'ı kabul etmesine gerek yoktur. Çünkü o kadındır. Nino'yla Ali'nin en önemli sorunları ise iki farklı kültürü yansıtmalarıdır. Nino Batı, Ali Doğu ruhunu simgeler. Ali için Doğu kültürü hayatın, yaşamın anlamıdır. İslam felsefesi, Doğu gelenekleri gerçek olandır. Nino için Doğu kültüründe bazı şeyler ‘barbarlık’tır, İslam'ın sert kuralları anlaşılmalıdır, yaşam tarzı gericidir. Nino batılılaşma, modernleşme taraftarıdır ve batılı olmasıyla gurur duyar. Ali, yaşamı boyunca hem isteklerini hayata geçirmek için dua eder, hem de eylemlerde bulunur. O, Doğu'nun sert kurallarını savunmasına ve gerektiğinde kan akıtmaktan bile çekinmemesine rağmen zaman zaman sevgisi için bu kuralları çiğner.

“Sinekli Bakkal” ve “Ali ve Nino” romanlarında Müslüman olan ana kahramanın Hıristiyan-Batılı kültüründen olan biriyle ilişkisi ve evliliği ele alınmıştır. Her iki romandaki kadın ve erkek kahramanları karşılaştırsak batı ve doğu insanının farklı ve ortak noktaları genel çizgileri ile ortaya çıkar. Rabia kendi kültürüne, dinine, hatta yaşadığı mekânına bağlıdır. Nino ise batılılaşma ve modernleşme taraftarıdır.

“Rabia” tipi, belli bir tezi kanıtlamak amacıyla yaratılmış gibidir. Halide Edip, Rabia ile Doğunun Batıya manevi üstünlüğünü göstermeye çalışır. Buluşulan ortak nokta ise “Sanat”tır. Yüzünü kapatmaması; topluluk içerisinde cinsiyetini düşündürmeyecek derecede cesaretli tavırları; bir bakkal dükkânında çalışması ve ders vermesi; hayatını etkileyecek tüm kararları kendisinin alması; özellikle bir ecnebi ile evlenebilmesi, Rabia’yı dönemindeki diğer kadınlardan ayırır. O, bu özellikleri ile “yeni kadın” tipine bir örnek olmuştur. (Can, 1997 , s. 60.)

Nino, biraz Aytomatov’un Cemile’sini, anımsatır okura. Ama aslında Bakûlü Nino, roman kadınları arasında özgün bir yer edinir kendine. Nino, ne Anne Karenina’ya benzer, ne Jivago’nun Lara’sına, ne Juliet’e, ne Scarlett’e, ne de Ophelia’ya... Nino İran’da haremin koşullarında da aynı kadındır, Dağıstan’ın dağlarındaki kıl çadırda da, Tiflis’teki zengin köşklere de. Genç Ali Han Şirvanşir’e duyduğu sevgi’yi hiç yitirmeden yaşar farklı kentlerde (Ülker , 2000, s66).

Rabia’nın kadınlığı yalnız ve özellikle evlilik hayatında öne çıkar. O, kocasının her ihtiyacını karşılayan, buna rağmen fikri özgürlüğünden, düşüncesinden asla ödün vermeyen; çocuk sahibi olmayı hayatından daha önemli sayan bir kadın tipidir. Geçmişinden süzülüp gelen, kişiliğinin parçası olan geleneklere son derece bağlıdır. Rabia bu özellikleriyle bir ‘sentez’dir; ‘modern ve gelenekçidir’(Can, 1997, s. 60).

Her iki kadın ince ruha ve duygusal kişiliğe sahiptirler ve sevdikleri zaman kuralları çiğnerler. Nino gerektiği zaman alışkanlıklarından vazgeçer ve bir zamanlar karşı olduğu Doğulu yaşam tarzını kabullenir. Rabia ise Peregrini’ye evlenmeleri için İslam dinini kabullenmesini şart koşar, Nino da evlendiğinde kendi dinini değişmez. Rabia evlilikte ve ilişkide güçlü kişiliğe sahip olduğunu gösterir. Nino ölüm tehlikesi karşısında bile kocasını yalnız bırakmamak için Ali’ye karşı çıkar. O, sevdiği insanla beraber ölmeyi kaçmaya tercih eder. Her iki genç kadının da annelik duygularına yer verilmiştir. Hamilelik ve anne olma düşüncesi iki kadının da hayatına heyecan ve mutluluk katar. Rabia ölüm tehlikesine rağmen çocuğunu doğurma kararı alır. Nino daha önceki savaşta ölmekten korkmayarak, Ali’nin yanında kalsa da anne olduktan sonra Rusların Azerbaycan’ı işgali günlerinde çocuğu için Tiflis’e kaçmayı kabullenir. Buradan ister doğulu, isterse batılı olsun annelik duygusunun en güzel ve en kutsal duygu olduğu tezi ortaya çıkar.

Peregrini ve Ali farklı kültürleri simgeleyen erkek örnekleridir. Ali dinine bağlıdır. Peregrini ise inancını kaybetmiştir. Ali için hayranı olduğu Doğu kültürü ve sanatı her şeydir. O kendi kültürünü batı kültürüne tercih eder. Peregrini ise Doğu sanatına ve kültürüne, İslam felsefesine sadece meraklıdır. Her iki erkek de sevdikleri kadın için bağlı oldukları kurallardan ve yaşam tarzından kısmen de olsa vazgeçerler. Peregrini Rabia’nın mekânında, onun kültür kurallarını benimseyerek yaşamayı kabullenir. Ali’de ise Doğuluya has mekâna bağlılık vardır. Ali için vatani uğruna ölmek şereftir. Peregrini ise yaşamını vatanından uzaklarda geçirmeyi tercih eder. Romanlarda Ali ve Peregrini’nin erkeğe has kıskançlık duygularına da yer verilmiştir.

Romanlar Batı ve Doğu karşılaştırılması, sentezi, batılı ve doğulunun ilişkisi ve evliliği temasının işlenmesi açısından önemlidir. “Ali ve Nino”da Doğulu erkek ve Batılı kadın, “Sinekli Bakkal”da ise Batılı erkek ve Doğulu kadın ilişkisi anlatılmıştır. Her iki roman da aile Doğu- Batı sentezini simgeler. Kişiler farklı kültürden olsalar da onları bir araya getiren

nedenler vardır. Ali ve Nino aynı coğrafi mekâna; Kafkasya'ya aittirler. Tüm farklılıklara rağmen kültürlerinde ortak ve kesişen noktalar vardır. Batılı kültürüne sahip aileden gelse de Nino, Bakû'de Müslümanların arasında büyümüştür. Doğulu Ali Batı kültürünü Rus lisesinde ve gün geçtikçe batılılaşan Bakû muhitinde öğrenmiştir. O aslında farkında olmadan batılılaşan Bakû'nün bir parçasıdır.

“Sinekli Bakkal”da Peregrini uzun süre İstanbul'da Müslümanların içinde yaşar. Kiliseden kaçan bir eski papaz olduğundan kendi dinine bağlı değildir. Romanda Vehbi Dede ve diğerleriyle sohbetlerinden Doğu kültürüne, sanatına ve İslam felsefesine meraklı olduğu anlaşılır. Bu yüzden onun İslam'ı kabul etmesi zor olmadı. Peregrini ile Rabia'nın en önemli ortak noktaları müziktir. Onların evlilikleri de Doğu ve Batı melodilerinin sentezinden ibaret müzik gibidir.

Hem Rabia ve Peregrini arasında, hem de Ali ve Nino arasında kültür çatışmaları zaman zaman ortaya çıkar. Bu Doğu Batı karşılaştırılması açısından önemlidir. Romanlarda Doğu ve Batı karşılaştırılması felsefi açıdan da değerlendirilmiştir. “Sinekli Bakkal”da böyle bir Şark ve Garp ruhunun farkından bahsedilir. Peregrini batı ruhundan yorulmuş ve Doğu ruhuna yönelmiştir. Peregrini ve Rabia Şark ve Garp ruhunu birleştirirler. Onların çocuğu iki kültürün ve kimliğin sentezi olacaktır.

Ali ve Nino romanında Bakû'nün Avrupa'ya mı Asya'ya mı ait olmasıyla ilgili geçen tartışma şehrin coğrafi konumuyla kültürel özellikleri arasında ilişkiye bakış açısını sergiler: Ali ile Nino arasında geçen Batı ve Doğu farkıyla ilgili sohbetler ve tartışmalar Batılı ve Doğulunun düşünce farkını yansıtır. Nino Ali'yle kadın kapanması konusunu tartışır ve sohbeti “Sence Avrupa'da on yedi yaşındaki bir kızla, on dokuz yaşındaki bir erkek bir böyle bir konuyu tartışırlar mı?” cümlesiyle bitirir. Bu cümlesiyle Nino, Avrupalı olmaya merakını belirtmiş olur.

Ali için Doğu kültürü her şeyiyle Batıdan üstündür. Babasının ve amcasının yemek yeme kültürünü çatal bıçakla yemek yemeye tercih eder:

“Vallahi, Ruslar çatal bıçak kullanmalarıyla övünmeleri boşuna. En aptal adam bile onlar gibi yemek yemeyi öğrenebilir. Ben kendim de çatal bıçak kullanmasını ve Avrupalıların sofrası başında nasıl davranmam gerektiğini gayet iyi biliyorum. Fakat ön sekiz yaşına rağmen, hala babam ve amcam gibi, asilzadelere has bir incelikle yemek yiyemiyordum. Onlar sadece üç parmaklarını kullanarak, Şark mutfağından istedikleri yemeği yiyebiliyorlardı.” (Çemenzeminli, 2005, s.19).

DEĞERLENDİRME

Hem “Sinekli Bakkal”da, hem de “Ali ve Nino”da İslami yaşam tarzı, dini konular, halk gelenekleri ve doğu kültürü ayrıntılarıyla tanıtılır. İslam Dini ve yaşam tarzı Rabia'nın hayatının değişmez parçalarıdır. İmam dini kullanarak insanları cehennemle korkutur. Vehbi Dede İslam'ın tasavvufi yanını ve felsefesini anlatır ve sevdirebilir. Her iki romanın da ana kahramanları dinine ve gelenekler bağlı kişilerdir. Örf ve geleneklerin anlatılması bakımından da romanlar önemlidir. “Ali ve Nino”da Şia mezhebinin gelenekleri ve Azerbaycan toplumunun örfleri romanın başından sonuna kadar anlatılmaktadır. Sert Şariat kanunları, töreler, kız kaçırma geleneği, düğün töreni, kız erkek ilişkileri, kadınlar hakkında doğulu düşüncesi Ali'nin bakış açısıyla bazen rağbet, bazen de ironiyle anlatılır.

“Sinekli Bakkal”da müzik teması da önemlidir. Yazar müzik konusunu işlediğinde bile Doğu ve Batı karşılaştırılmasını önemsemiştir. Romanda Doğu- Batı musikisi münakaşaları sürekli devam eder. Her iki roman gerçek tarihi olayları yansıttığından zaman unsuru önemlidir. Gerçekçi romanlara has zaman kavramı kullanılmıştır. Kronolojik sıra bozulmamıştır.

Romanlarda mekân unsuru batılılaşmayı, Batı ve Doğu kültürünü, düşünce tarzını yansıtması açısından çok önemlidir. Bunu hem geniş, hem de dar mekânda incelemek mümkündür. İç mekân tasvirleri insanın düşüncesinin, dünya görüşünün ve psikolojisinin çözümlenmesinde işlevseldir. İç mekân tasvirleri çok önemli ve ayrıntılıdır. İç mekân sosyal durumu yansıtmak için kullanılmıştır. İç mekân tasvirleri çok önemli ve ayrıntılıdır. İç mekân sosyal durumu yansıtmak için kullanılmıştır. Batılılaşma konusu “Sinekli Bakkal” ve “Ali ve Nino” romanlarında ele alınan önemli temalardandır.

“Sinekli Bakkal”da Hilmi’nin arkadaşlarıyla arasında geçen sohbetler dönem gençlerinin batılılaşması ve siyasi düşüncesini yansıtır. “Ali ve Nino”da yirminci yüzyılın başlarında hızla batılılaşan toplumun yaşantısı aktarılır. Romanların Batı ve Doğu karşılaştırılması, sentezi, Batılı ve Doğulunun ilişkisi ve evliliği temasının işlenmesi açısından ortak noktaları vardır.

KAYNAKLAR

ADIVAR, H.,E., (2003), Sinekli Bakkal İstanbul: Özgür Yayınları

CAN, G.,(1997) Halide Edib Adıvar, Aka Gündüz ve Reşat Nuri Güntekin’in Romanlarında Kadın Yüksek Lisans Tezi

ÇEMENZEMİNLİ, Y., V., (2005) Ali ve Nino İstanbul: Kaknüs Yayınları

ENGİNÜN, İ., (1995) Halide Edib Adıvar’ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi Ankara: MEB 1995

EVİN, A., (2004), Türk Romanının Kökenleri ve Gelişimi İstanbul: AGORA Kitaplığı

KANBOLAT, Y., (1986) Halide Edip Adıvar’ın Romanlarında Feminizm Sorunu Ankara: Bayır Yayınları

TİMUR, T., (2002) Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları Onsekiz Mart Üniversitesi Çanakkale

ÜLKER, Ç., (2000), “Romandan Tarih Okumalarına Bir Örnek: Ali ve Nino” Hürriyet Gösteri

VURAL, S., A., (2002) Halide Edip Adıvar’ın Romanlarında Dini Tip ve Karakterler, Sakarya